

ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา THE CRISIS OF FAITH AND BUDDHISTS

พระครูวินัยธรชัยภูธรพรหม อคฺคธมฺโม (ณ น่าน)

Phrakruwinaitorn Satthaphat Akkadhammo (Nanan)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

E-mail: Sattaphat2514@hotmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 11 ตุลาคม 2563

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 20 มกราคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 2 กุมภาพันธ์ 2564

ชื่อผู้แต่ง : อาจารย์อนัน อินทสระ

พิมพ์ครั้งที่ 2, บุญศิริการพิมพ์, สมุทรปราการ:

ชมรมกัลยาณธรรม, (2558), 142 หน้า.

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา” เล่มนี้ แต่งโดย อาจารย์อนัน อินทสระ ถือเป็นหนังสือประเภทสื่อธรรมที่น่าสนใจ เนื่องจากมีเนื้อหาที่สามารถให้ความรู้กับผู้อ่าน ในแง่ของความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง การสร้างศรัทธาด้วยปัญญาอันจะยังประโยชน์กับผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนที่ตรงตามพุทธบัญญัติ แก้ไขปัญหาความเห็นผิดในหมู่ชาวพุทธที่ไม่เข้าใจในหลักธรรมคำสอนที่แท้จริง ทำให้ผู้อ่านสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต แก้ไขความเข้าใจผิด ความหลงงมงาย ตลอดจนการกล่าวอ้างคำสอนที่ไม่ใช่หลักพระพุทธศาสนา และเพื่อส่งเสริมให้มีการศึกษาหลักของพระพุทธศาสนา รักษาหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ถูกต้องให้คงอยู่ยาวนานสืบไป ดังนั้น ผู้วิจารณ์จึงมีความสนใจเนื้อหาสาระในหนังสือเล่มนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ว่าผู้แต่งต้องการสื่อความหมายของคำว่า “ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา” ในแง่มุมใดและโดยเนื้อหาของคำว่าชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธานั้น วิกฤติศรัทธาเป็นอย่างไร และคำว่า วิกฤติศรัทธานั้นคืออะไร ตลอดจนบทสรุปในมิติอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาจากแนวทางการประพฤติและปฏิบัติของชาวไทยพุทธในยุคสมัยใหม่ต่อไป

2. โครงสร้างของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “**ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา**” เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ชมรมกัลยาณธรรม หนังสือลำดับที่ 317 มีจำนวน 142 หน้า (37,115 คำ) โดยทันตแพทย์หญิงอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ ผู้เป็นประธานชมรม ได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือเรื่อง “**ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา**” เพื่อแจกเป็นธรรมทาน โดยชมรมกัลยาณธรรมที่ได้ช่วยเผยแผ่ธรรมให้แพร่หลาย ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติตาม เพื่อเปิดโลกแห่งธรรมทัศน์ให้ผู้สนใจในพุทธศาสนาได้เข้าใจหลักศรัทธาที่ถูกต้อง ซึ่งหนังสือเรื่อง “**ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา**” เหมาะสำหรับผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ธรรม เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้อง จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ก็คือ ชื่อเรื่องที่น่าสนใจและน่าติดตาม อ่านแล้วชวนให้คิดเป็นปริศนาว่า คำว่าชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธานั้น จะวิกฤติศรัทธาด้วยเรื่องอะไร และชาวพุทธที่มีวิกฤติศรัทธานั้นหมายถึง วิกฤติศรัทธาอะไร ลักษณะของการมีวิกฤติศรัทธานั้นเป็นอย่างไร และเมื่อรวมความว่า “ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา” ผู้เขียนต้องการสื่อความหมายไปในแง่มุมใด แต่อย่างไรก็ตาม ข้อควรพิจารณาในรูปแบบของหนังสือเล่มนี้ ก็คือ ภาพบนหน้าปกของหนังสือมีการสื่อความหมายที่ไม่ชัดเจน เนื่องจากภาพที่ปรากฏบนหน้าปก เป็นภาพที่ดูเป็นสื่อสัญลักษณ์เชิงนามธรรมเกินไป (รูปดอกบัวบาน) ทำให้เกิดความสับสนได้ ซึ่งไม่มีการสื่อความหมายและความเข้าใจที่ชัดเจนโดยตรงไปตรงมา ซึ่งในบริบทตามนัยสัญลักษณ์ของ “ดอกบัว” จะสื่อไปในเชิงของความเป็น “พุทธะ” แต่เมื่อนำมาประกอบใช้เป็นภาพปกของหนังสือนั้น ทำให้เกิดความสงสัยในการตีความเชิงสัญลักษณ์ว่า (รูปดอกบัวบาน) ในที่นี้นั้นจะเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับชื่อเรื่อง และจากการพิจารณาทั้งรูปภาพและชื่อเรื่อง ไม่มีการสื่อความหมายในทางธรรมอย่างชัดเจน หากหนังสือเล่มนี้ ไม่มีคำว่า “วศิน อินทสระ” ผู้อ่านก็คงจะเดาไม่ออกว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือสื่อธรรม โดยในทัศนะของผู้วิจารณ์อยากให้ข้อเสนอแนะในเชิงการเกริ่นถึง วลีหรือประโยคที่เชื่อมโยงการใช้คำกับภาพให้สื่อในเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน เช่น “การตื่นรู้ในหลักธรรมของชาวพุทธ” เป็นต้น

3. เนื้อหาโดยย่อ

เนื้อหา ในหนังสือเรื่องนี้ผู้แต่งได้บรรยายไว้หลายหัวข้อ ผู้วิจารณ์ได้อ่าน วิเคราะห์และสรุปรวมนเนื้อหาไปตามลำดับขั้นตอนโดยย่อได้ ดังนี้

1. หัวข้อที่ 1: การเกริ่นนำ: ผู้เขียนได้เกริ่นนำได้อย่างน่าสนใจถึง “เรื่องวิกฤติศรัทธา” ว่าเราอยู่ในสังคมควรประพาดิตนแต่พอดีพองาม ไม่อ่อนแอเกินไปและไม่แข็งกร้าวเกินไป สิ่งทั้งหลายในโลกนี้ มีทั้งคุณและโทษเจือกันอยู่ บางอย่างให้โทษเมื่อเกินพอดี ผู้ฉลาดจึงควรแยกแยะให้เป็น ถือเอาในส่วนที่เป็นคุณ ทั้งสิ่งที่เป็นโทษเสีย ก็จะได้รับประโยชน์จากสิ่งทั้งหลายเท่าที่ประโยชน์นั้นมีอยู่ อย่างว่าเราจะกินปลา ปลานั้นมีก้างซึ่งจำเป็นแก่มัน เมื่อมันมีชีวิตอยู่เหมือนคนมีกระดูก แต่เมื่อมันตายแล้ว คนนำมาปรุงเป็นอาหาร ก็ควรจะเลือกกินเฉพาะส่วนที่เป็นเนื้อของมัน ส่วนที่เป็นก้างก็ทิ้งไป ระวังอย่าให้ก้างติดคอ ซึ่งจะเป็นความทุกข์มิใช่น้อย ชาวพุทธเราแม้จะมีวิกฤติศรัทธาอยู่บ้างเป็นระยะๆ แต่ถ้าได้ปัญญาเพิ่มขึ้น ก็เป็นสิ่งที่น่าพอใจ เหมือนเสีย 1 ได้ 10 เพราะปัญญาเป็นคุณธรรมอันสูงสุด นำไปสู่ความหลุดพ้น (วิมุตติ) พุทธศาสนาเองก็เป็นศาสนาแห่งปัญญา ไม่ใช่ศาสนาแห่งศรัทธาพระพุทธรูปศาสนาไม่ต้องการให้บุคคลเชื่อสิ่งใดโดยปราศจากปัญญา ไม่ต้องมอบกายถวายชีวิตต่อสิ่งใด ต่อบุคคลใดที่ยังไม่ได้ตรองให้เห็นด้วยปัญญาเสียก่อน

พระพุทธศาสนาสอนให้พุทธบริษัทเชื่อกฎแห่งกรรม รับผิดชอบตัวเอง ดำเนินชีวิตด้วยสติปัญญา ไม่เชื่อง่าย ไม่มกมาย เน้นเรื่องตนและการพึ่งตน ให้มีตน ซึ่งมีธรรมเป็นที่พึ่ง ถือเอาการประพาดิตนคือ สุจริต ภาว ใจ เป็นแนวทางแห่งการพึ่งตนเอง มีชาวต่างประเทศกล่าวถึง พุทธศาสนาโดยคำนึงถึงลักษณะนี้ว่า a do-it-yourself religion ไม่มีการอ่อนวอน ตรงกับพระพุทธพจน์ที่ว่า (ตุมเหติ กิจจํ อาตปปี อุกขาตาโร ตถาคตา) “ความเพียรทำนุทั้งหลายต้องทำเอง ตถาคตเป็นเพียงผู้บอก (ทาง) เท่านั้น”

หนึ่งในหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ “ศรัทธา” ซึ่งเป็นตัวนำร่องของปัญญา โดยสุดท้ายแล้ว ศรัทธาย่อมถูกแทนที่ด้วยปัญญา ศรัทธาจึงมีบทบาทสำคัญในการศึกษาธรรม แต่ต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา เพื่อเป็นอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาไปตามลำดับ หากศรัทธากลายเป็นวิฤติศรัทธาเสียแล้ว ย่อมต้องมีหลักที่ถูกต้องมั่นคง อันจะนำพาจิตใจให้มีความตั้งมั่นให้สมประโยชน์ในการเป็นพุทธบริษัทที่ดี

มีปัญหาก่อกำเนิดขึ้นมากมายในแวดวงของชาวพุทธไทย โดยเฉพาะเรื่องราวอันสั่นคลอนศรัทธาของประชาชน พวกเขามีศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ไม่รู้จะเริ่มตันที่ใด ส่วนมากเริ่มต้นวางศรัทธาลงที่พระสงฆ์ เพราะเป็นรูปธรรมที่เห็นชัดก่อนอย่างอื่น พวกเขาได้ทุ่มเททรัพย์สินเงินทอง ชีวิตจิตใจ ลงไปในพระสงฆ์ที่เขาเลื่อมใสอย่างหมดเนื้อหมดตัว เรียกว่า ทุ่มตัวลงไปเลยทีเดียวที่สมหวังก็มี ที่ผิดหวังก็มาก โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังระดับผู้ใหญ่ ต่อมาเมื่อเรื่องอันเป็นเหตุให้เสียชื่อเสียง หลายคนช็อก จริ่งเห็จอย่างไร้ใครรู้แน นอกจากตัวท่านเอง และผู้เกี่ยวข้อง ในกรณีนั้น แต่มันก่อให้เกิดความคลางแคลงใจ สั่นคลอนศรัทธาของมหาชนต่อพระศาสนาอย่างสุดจะพรรณนา

ทั้งนี้เพราะชาวพุทธเราส่วนมาก ยังเข้าไม่ถึงตัวแท้ของศาสนา คือ พระธรรม ยังมองเห็นพระพุทธรูป และพระสงฆ์เป็นศาสนาอยู่ จนพุทธศาสนาจะกลายเป็นพุทธรูปศาสนาอยู่แล้ว พระพุทธรูปก็ตาม พระสงฆ์ก็ตาม ถ้าชาวพุทธเราไม่ทำความเข้าใจให้ดี ให้ถูกต้องแล้ว จะกลายเป็นสิ่งบังไม่ให้เห็นพระธรรม นำเสียตายเพียงไรที่เราทะนุบำรุงศาสนา แต่ไม่ได้ตัวศาสนา มาชื่นชม เหมือนคนหลงลูบคลำ เพลิดเพลินอยู่กับกระดาดห่อของ โดยไม่ได้เปิดดูไม่ได้รู้ว่า ข้างในมีอะไรบ้าง อันน่าชื่นชมยินดีกว่ากระดาดห่อของเป็นไหน ๆ เนื่องจากยังไม่มั่นใจตัวศาสนา คือพระธรรม พอมีอะไรมากระทบกับส่วนที่เป็นสื่อของพระธรรม คือ พระสงฆ์ คนก็พลอยเลื่อมศรัทธา ในพระศาสนาไปด้วย วิฤติศรัทธาจึงเกิดขึ้นในใจของชาวพุทธ ทำให้ลังเลสับสนในพุทธศาสนา โดยเฉพาะในพระสงฆ์ ผู้ซึ่งชาวพุทธท่องมาแต่เด็ก และสั่งสอนกันต่อมาว่า เป็นกลุ่มชนผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตามพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แล้วสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตาม

“วิฤติ” หมายถึง เวลา หรือเหตุการณ์เข้าขั้นอันตราย อยู่ระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อ ซึ่งจะนำไปทางดีหรือทางร้ายก็ได้ แต่ระหว่างช่วงวิฤตินั้น จะเกิดความสับสนขึ้น ในขณะเดียวกัน ทำให้คนตื่นตัวแสวงหาทางที่ดีกว่า สิ่งที่ถูกต้องกว่า เพราะได้รับบทเรียนมาพอสมควร ถ้าเขาเริ่มใช้ปัญญาควบคุมศรัทธา ก็จะได้ประโยชน์มากกับตัวเขาเอง และต่อพระศาสนาด้วย จริงอยู่ เมื่อเรายังไม่มีปัญญาเพียงพอในสิ่งใดในเรื่องใด เราย่อมต้องเชื่อผู้มีปัญญา ผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นไปพลางก่อน แต่ไม่ใช่ให้หยุดอยู่เพียงแค่นั้น พุทธศาสนาต้องการให้ชาวพุทธเป็นไทแก่ตัว ไม่ใช่หนีถือศาสนา หรือศีลธรรมอย่างเป็นทาส อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความอ่อนแอทางจิตใจ

ถ้าชาวพุทธเราส่วนใหญ่ยังสนใจพุทธศาสนา เฉพาะในแง่ที่เป็นพิธีกรรม ไม่ค่อยสนใจพุทธศาสนาในส่วนที่เป็นเนื้อหาสาระ คือหลักธรรม หลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันจะเป็นเครื่องมือช่วยตนในคราวมีทุกข์แล้ว พอความทุกข์เกิดขึ้นก็พะวักพะวน จับอะไรไม่ถูก ตรงนี้แหละ ที่จะตกเป็นเหยื่อของพวกมิจฉาชีพที่แฝงตนเข้ามาในรูปของนักบุญ หรือแม้แต่ในรูปของนักบวช พุทธบริษัทเหล่านี้ น่าสงสารเพียงไร ทางที่ดีและปลอดภัย พุทธบริษัทควรเชื่อพระพุทธเจ้า ที่ตรัสสอนให้ชาวพุทธมีตนเอง และมีธรรมเป็นที่พึ่งให้ได้ ในการนี้ปัญญาเป็นตัวสำคัญอย่างยิ่ง เป็นหลัก ให้ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ยึดเกาะ หรือทรงตัวอิงอาศัยอยู่ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สำหรับอริยสาวกผู้มีปัญญา, ศรัทธา ซึ่งเป็นธรรมคล้อยตามปัญญาย่อมทรงตัวอยู่ได้ วิริยะ สติ สมาธิ ก็เช่นกันเป็นธรรมคล้อยตามปัญญาย่อมทรงตัวอยู่ได้” (พระไตรปิฎก เล่ม 19, ข้อ 989) แปลว่า มีปัญญายืนตัวเป็นหลัก พลธรรมอีก 4 อย่าง มีศรัทธาเป็นต้น มาอิงอาศัยอยู่กับปัญญา เหมือนมีเสาหลักอยู่เสาหนึ่ง ยืนต้นอย่างมั่นคง เอาไม้อื่นมาพิงไว้กับเสานั้น ก็ทรงตัวอยู่ได้ “ภิกษุทั้งหลาย, อินทรีย์อย่าง

หนึ่ง อันบุคคลอบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมบอกได้ว่า เป็นผู้สิ้นอาสวะ นั่นคือ ปัญญินทรีย์ (ธรรมะที่เป็นใหญ่ คือ ปัญญา)” (พระไตรปิฎก เล่ม 19, ข้อ 988)

ด้วยเหตุนี้ ชาวพุทธจึงควรตระหนักในการอบรมปัญญา พึงตั้งตนไว้โดยประการที่ปัญญาจะเจริญได้ จนสามารถรู้เอง เห็นเอง แจ่มแจ้งเอง แล้วไม่ต้องเชื่อแม้แต่คำของสมณะ (น จ ปน สมณวจน เหตุปิ คจจติ-พระไตรปิฎกเล่ม 21 ข้อ 117) พระพุทธเจ้าก็ทรงประสงค์เช่นนั้น ดังที่เคยทรงประทานสาธการแก่ พระสารีบุตรผู้กราบทูลว่า “ไม่ต้องเชื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ในเรื่องนี้ เพราะท่านได้รู้เอง-เห็นเอง แหงตลอดเองด้วยปัญญาแล้ว หมดความสงสัยแล้วในเรื่องพละ 5 คือ ศรัทธา เป็นต้น ปัญญาอันบุคคลอบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมหยั่งลงสู่อมตธรรม มอมตธรรมคือนิพพานเป็นที่สุด (นัย พระไตรปิฎก เล่ม 19, ข้อ 984-986)

ศรัทธาเป็นคุณธรรมที่ต้องการก่อนในเบื้องต้น แต่ต้องเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ปราศจากปัญญาแล้วจะเป็นความมงาย ไม่ใช่ศรัทธาที่ต้องการในพุทธศาสนา ความมงายมอมู่ ในที่ใด ความเป็นทาสก็มอมู่ในที่นั้น พุทธศาสนาต้องการให้ชาวพุทธเป็นไท ด้วยพระพุทธพจน์ที่ว่า “สาวกของพระสมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมรุ่งเรืองด้วยปัญญา ทามกลางปฤชนผู้มีตบอด เหมือนดอกบัว แม้เกิดในกองหยากเยื่อ ก็ชูดอกขึ้นเหนือกองหยากเยื่อ มีกลิ่นหอมนารัณรมยใจ”

ทัศนะของผู้อ่าน ความในตอนนี้ผู้แต่งอธิบายได้ชัดเจนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพุทธศาสนาปัญหาที่เกิดขึ้นผู้แต่งท่านวศิน อินทสระ กล่าวว่า “เกิดจากความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับธรรมเกี่ยวกับศาสนาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งท่านได้ชี้แจงให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงหลักการ วิธีคิดในการที่จะนับถือศรัทธา และเลื่อมใสบุคคลที่เป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนา ซึ่งก็คือพระภิกษุสงฆ์ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้ในการที่จะแยกแยะว่า แบบไหนคือพระภิกษุสงฆ์ตามธรรมวินัย เป็นภิกษุผู้ประพฤติตนอยู่ในศีล ทำหน้าที่ของพระได้อย่างถูกต้องควรแก่การเลื่อมใสอุปถัมภ์บำรุง”

สรุปว่า ปัญหาที่ทำให้เกิดวิกฤตศรัทธา คือคนพุทธมองไม่เห็นแก่นของพุทธศาสนาคือพระธรรม และมีศรัทธาโดยปราศจากปัญญา คือศรัทธาในตัวบุคคล มากกว่าศรัทธาที่จะปฏิบัติตนเพื่อเข้าถึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงการยึดติดในพิธีกรรมมากเกินไป ซึ่งผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นว่า การมีศรัทธานั้นเป็นเรื่องที่ดี แต่ต้องไม่ใช่ศรัทธาโดยขาดปัญญา ดังนั้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่สั่นสะเทือนความรู้สึก หรือศรัทธาที่มีอยู่ในบุคคลที่ยึดถือไว้ จึงเกิดความหวั่นไหวในความรู้สึกที่มีต่อศาสนา ไม่มั่นใจ ไม่นั่นใจ และไม่เข้าใจ ก็เพราะขาดปัญญา จึงทำให้เกิดวิกฤตศรัทธาขึ้น และในทัศนะของผู้วิจารณ์ อยากให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในมิติที่ว่า การเป็นปฤชนคนสามัญทั่วๆ ไป ยังมีกิเลส ความชอบ ความหลงใหล ในความเป็นปัจเจกบุคคลอยู่มากๆ ดังนั้น ในการยึดติดกับตัวบุคคลย่อมมีแนวทางที่เป็นไปได้สูงมากๆ ในการยึดติดตัวบุคคลที่มีต่อความเชื่อ ความศรัทธา จนทำให้พลาดการใช้ปัญญาไตรตรองในเชิงการประพฤติและปฏิบัติจนทำให้เกิดวิกฤตแห่งศรัทธาในทางพุทธศาสนาได้อย่างง่ายดาย จนไม่ต้องใช้ความคิดใครควรญอย่างไม่ต้องลังเลภายในใจและการกระทำแต่อย่างใดๆ แทบทั้งสิ้นนั่นเอง

2. หัวข้อที่ 2: ชาวพุทธควรทำอย่างไรกับวิกฤตศรัทธาที่เกิดขึ้นแล้ว: “เหตุการณ์เกี่ยวกับพระสงฆ์บางรูปในขณะนี้ เป็นเรื่องสะเทือนศรัทธาประชาชนต่อพระสงฆ์อย่างมาก แต่ถ้าเรื่องนี้ทำให้ชาวพุทธบางส่วนมีหุดาสว่างขึ้นบ้างก็คุ้ม เพราะการสูญเสียศรัทธาไป แต่ได้ปัญญามานั้น เป็นสิ่งควรแลกเพราะมีคุณค่ากว่ากัน” ชาวพุทธเราส่วนมากติดในพระสงฆ์ที่ท้าวขลัง และศักดิ์สิทธิ์ หลงใหล คลั่งไคล้ จนไม่เห็นพระธรรม พระสงฆ์ซึ่งเป็นสมมตีสงฆ์ อันพวกเขาติดใจหลงใหล คลั่งไคล้ นั้นแหละมาบังไม่ให้เห็นพระธรรม ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง เพราะพระธรรมเป็นสิ่งสูงสุด พระสงฆ์เคารพพระพุทธเจ้า เคารพพระธรรม แต่ชาวพุทธบางพวกติดอาจารย์ หลงอาจารย์ จนลืมนึกถึงพระพุทธเจ้าและพระธรรม ชาวพุทธในเมืองไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนา นับถือพระสงฆ์ด้วยศรัทธาไม่ค่อยใช้ปัญญา จึงมักถูกหลอกให้เชื่อให้มงาย ให้ฝังตัวลงไปในสิ่งอันไม่

ควรเชื่ออยู่เสมอ พวกเขาเสียเงินทอง เสียเวลาในการบำรุงศาสนา ในการบำรุงพระสงฆ์ไปมากเหลือเกิน แต่ความทุกข์ใจของพวกเขาไม่ได้ลดลง เพราะขาดปัญญา หูตาไม่สว่าง การที่จะนับถือศาสนาให้ได้ผลคัมค่านั้น ต้องนับถือด้วยปัญญา ชาวพุทธผู้เป็นคฤหัสถ์จึงได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง การประพฤติอันไม่ดั่งงามของพระสงฆ์อยู่เนืองๆ เป็นข่าวเล็กๆ น้อยๆ บ้าง เป็นข่าวใหญ่บ้าง เกิดวิกฤติศรัทธา เกิดผิดหวังในจริยาของพระสงฆ์อยู่บ่อยๆ ทั้งนี้เพราะชาวพุทธได้ตั้งพระสงฆ์ไว้ในที่สูง เคารพนับถืออย่างพิเศษ และมีทัศนคติว่า เป็นผู้สละแล้ว โฉนจึงทำเช่นนั้นๆ เพื่อไม่ให้เกิดวิกฤติศรัทธาในพระสงฆ์ ชาวพุทธเราจะต้องสร้างแนวคิดใหม่ คือคิดเสียใหม่ให้ตรงตามความเป็นจริง คือคิดว่าพระภิกษุสามเณร ก็คือผู้ที่เข้ามาบวชด้วยตั้งใจ จะศึกษาเล่าเรียน และตั้งใจจะทำความดี เป็นผู้ฝึกฝนเพื่อจะเป็นคนดี ไม่ใช่ดีสมบูรณ์แล้วอย่างที่คนส่วนมากคิด พระเองก็อยากให้ชาวบ้านคิดเช่นนั้น เพื่อท่านจะได้อยู่อย่างธรรมดาๆ ในช่วงวิกฤติศรัทธาเช่นนี้ พุทธบริษัทที่เป็นคฤหัสถ์ จึงควรต้องหันมาพิจารณาทบทวนพฤติกรรมต่างๆ ที่พวกเราเคยกระทำกันมาในอดีตต่อพระพุทธศาสนา ที่เราเคยเคารพ เลื่อมใสอย่างไร อะไรคือส่วนผิดพลาดบกพร่องซึ่งจะต้องแก้ไข อะไรคือส่วนดีซึ่งจะต้องรักษาไว้ อะไรคือส่วนที่จะต้องพัฒนาให้เจริญยิ่งขึ้น เราต้องสำรวจตัวเอง เราต้องตระหนักแล้วว่าต้องนับถือศาสนาด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยศรัทธาเพียงอย่างเดียว เพราะปัญญาเป็นหัวใจของบัณฑิตหรือผู้รู้ผู้ฉลาดทั้งหลาย (ปัญญา หเว หทัย ปรณติตาน-เล่ม 28, ข้อ 1035)

สรุปว่า การสร้างศาสนวัตถุ เพื่อเรียกศาสนบุคคล และเพื่อประกาศศาสนธรรมนั้น เป็นหลุมพรางที่ทำให้ชาวพุทธ ได้เกิดความลุ่มหลงไหล ไปในวัตถุ รูปเคารพ เครื่องรางของขลัง ซึ่งพระพุทธเจ้าผู้ ทรงไม่สนับสนุน เพราะเป็นสัญลักษณ์แห่งความอ่อนแอทางจิตใจ และผลก็คือมักมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง ชัดผลประโยชน์กัน และต้องเสียใจในเรื่องเหล่านี้อยู่เนืองๆ เพราะการสร้างสิ่งต่างๆ ในทางพุทธศาสนานั้น ล้วนทำเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มพวกพ้องหรือตัวบุคคลเป็นที่ตั้ง เพื่อการค้า เพื่อหารายได้ ไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของผู้บริโภคหรือส่วนรวมอันจะยังประโยชน์ต่อมวลชน จนได้ชื่อว่า เป็นพุทธพาณิชย์ เป็นศูนย์รวมของอำนาจ และฐานพลังการสร้างตัวตนอย่างแท้จริง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ อยากให้มุมมองของปราชญ์ทางศาสนาในแงุ่มที่ว่า การมองให้ลึกและมองให้เห็นถึงในเรื่องของหลักความจริงไปในแนวทางเดียวกัน คือความจริงที่เป็นธรรมดาของทุกสิ่ง พระพุทธเจ้า ได้ทรงแนะนำทำให้เราความเข้าใจหลักความจริง คือทรงพาให้เราเข้าถึงความจริง ที่มีเป็นธรรมดาอยู่แล้วนั้น แล้วให้เราอยู่กับหลักความจริง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้แต่งต้องการให้ทราบว่า เมื่อแยกแยะความเป็นพระจริงและพระปลอมได้แล้ว และขวนขวายแห่งการก่อเกิดวิกฤติศรัทธา สิ่งที่ต้องรู้ต่อมาก็คือ หลักธรรมคำสอนและจะทําอย่างไรกับวิกฤติศรัทธาที่เกิดขึ้นมาแล้วนั่นเอง

3. หัวข้อที่ 3: ชาวพุทธควรมีทำอย่างไร เมื่อพระสงฆ์ที่ตนนับถือถูกติเตียน: “การยึดมั่นในตัวพระสงฆ์เฉพาะรูปมากเกินไปอย่างหลงไหลคลั่งคลื่อนั้น จึงเป็นผ้าบังตาไม่ให้เห็นสัจธรรมแม้จะชอบฟังธรรมของภิกษุ นั้น ก็จะไม่เห็นธรรม แม้จะเที่ยวติดตามภิกษุ นั้นอยู่ ก็ชื่อว่าอยู่ห่างไกลจากภิกษุ นั้น” ชาวพุทธเราส่วนมากได้ถูกปลูกฝัง ตอกย้ำให้มีศรัทธาในพระสงฆ์ โดยไม่ตั้งเงื่อนไข ทุ่มลงไปหมดเนื้อหมดตัว ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแตะต้องกลัวบาป เป็นเหตุให้พระสงฆ์บางรูป ทำอะไรได้ตามใจชอบ ไม่กลัวบาป เพราะชาวบ้านกลัวบาปเสียแล้ว ไม่กล้าแตะต้องพระสงฆ์ กลายเป็นว่า ชั่วช่วงชีวิตช่วงสงฆ์ ซึ่งไม่เป็นการถูกต้องในฐานะของพุทธบริษัท ผู้มีหุ้นคือ มีส่วนรับผิดชอบต่อพระพุทธศาสนา ร่วมกันอยู่ พระพุทธเจ้าทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้กับพุทธบริษัททุกเหล่าไม่ใช่ เฉพาะกับพระสงฆ์หมู่เดียว อุบาสกอุบาสิกา ก็มีส่วนเท่าๆ กัน ต้องรับผิดชอบพุทธศาสนาด้วยกัน ทางวัด เรียกร้องให้ชาวบ้านบริจาคเงินที่หามาได้ ด้วยความเหน้อยยากลำบาก บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย 4 ชาวบ้านก็ช่วยกันบำรุงภิกษุสงฆ์ให้อยู่สุขสบาย มีเป็นจำนวนมาก ที่อยู่สุขสบายด้วยปัจจัย 4 รวมทั้งรถยนต์ ยิ่งกว่าชาวบ้านผู้บำรุงเอง ชาวบ้านหวังเพียงให้ท่านตั้งอยู่ในศีลในธรรม เป็นเพื่อนาบุญของเขา ไม่มัวเมาอยู่ในลาภยศเสียงสรรเสริญ และบริวารห้อมล้อม อันพระพุทธร่องค์ตรัสว่า เป็นอันตรายอย่างยิ่งของ

ภิกษุสงฆ์ ชาวพุทธเราส่วนมากอ่อนแอเกินไป จึงมักเอาชีวิตและความหวังไปแขวนไปฝากไว้กับตัวบุคคลบ้าง กับวัตถุที่เชื่อกันว่าพลังและศักดิ์สิทธิ์บ้าง ไม่เป็นตัวของตัวเอง ไม่ใช่ปัญญาแก้ปัญหาชีวิต เมื่อมีปัญหาชีวิตขึ้นมา จึงเที่ยววิ่งหาที่พึ่งภายนอก เช่น น้ำมันต์ หมอดู เครื่องรางของขลัง และสิ่งที่ตนเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ในที่ต่างๆ จึงต้องเสียเงิน เสียเวลาเดินทางไปกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น เมื่อไปถึงแล้วต้องเสียเงินอีกหลายรายการ หมดไปไม่น้อย เพียงเพื่อจะทำสิ่งที่ตนเชื่อ แต่ไม่มีใครแม้แต่ตนเองที่จะสามารถประกัน หรือรับรองผลได้ว่าจะมีผลจริง โดยพระพุทธเจ้า ทรงแสดงถึงผลของความเชื่อที่ดีและมีปัญญาประกอบไว้ 5 ประการ คือ 1) มีศรัทธา 2) มีศีล 3) ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือเชื่อกรรม ไม่เชื่อมงคลภายนอก 4) ไม่แสวงหาเขตบุญนอกพุทธศาสนา และ 5) บำเพ็ญบุญในพุทธศาสนา ตลอดจนพระพุทธองค์ ทรงได้แสดงโทษแห่งความเลื่อมใสเฉพาะบุคคลไว้ให้พิจารณา 5 ประการคือ 1) เขาเลื่อมใสภิกษุใดโดยเฉพาะเมื่อภิกษุนั้นต้องอาบัติ อันเป็นเหตุให้สงฆ์ไม่คบหาสมาคมด้วย เขาจึงไม่เลื่อมใสในภิกษุอื่น ไม่คบหาสมาคมภิกษุอื่น ไม่ฟังธรรม เสื่อมจากธรรม 2) เขาเลื่อมใสภิกษุใด เมื่อภิกษุนั้นต้องอาบัติอันเป็นเหตุให้ถูกบังคับให้นั่งท้ายแถว เขาย่อมไม่พอใจ ย่อมเสื่อมจากธรรม 3) เขาเลื่อมใสภิกษุใด เมื่อภิกษุนั้นไปอยู่ที่อื่นเสีย เขาไม่เลื่อมใสภิกษุเหล่านั้น ไม่ฟังธรรมย่อมเสื่อมจากธรรม 4) เมื่อภิกษุนั้นลาสิกขา เขาย่อมเสื่อมจากธรรม และ 5) เมื่อภิกษุนั้นตาย เขาย่อมเสื่อมจากธรรม เป็นต้น

สรุปว่า ถ้าใครกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ก็อย่าโกรธเคืองอาฆาตขุนคัณ เพราะถ้าโกรธเคืองเสียก่อนแล้ว จะรู้ได้อย่างไรว่า เขากล่าวถูกหรือผิด และในทางตรงกันข้ามถ้าใครกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ก็อย่าเพ่งยินดีลิ้งโลดใจ เพราะถ้ายินดีเสียก่อนแล้ว รับผิดชอบแล้ว จะรู้ได้อย่างไรว่า เขากล่าวถูกหรือผิด การที่ด่วนโกรธก็ตาม ด่วนพอใจยินดีก็ตาม จะเป็นอันตรายแก่พวกเราชาวพุทธทั้งหลาย ทางที่ถูกต้องก็คือ ควรพิจารณาว่าที่เขากล่าวนั้นเป็นจริงหรือไม่ แล้วชี้แจงให้ชาวพุทธทั้งหลายทราบและเข้าใจตามที่เป็นจริง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ความในตอนนี้ ผู้แต่งได้แนะนำพุทธศาสนิกชนให้มีศรัทธาเป็นเบื้องต้น โดยศรัทธาหรือความเชื่อนั้น ต้องประกอบไปด้วยปัญญา ศรัทธาในที่นี้ก็คือ หลักคำสอนในเรื่องกาลามสูตรคือ อย่างปลงใจเชื่อด้วยหลัก 10 ประการ จนกว่าจะารู้และเห็นด้วยตนเอง ซึ่งในเบื้องต้นปุถุชนต้องใช้ความเชื่อ ที่ประกอบด้วยเหตุผลมาเป็นเครื่องมือ เพื่อจะเข้าถึงความจริง ที่ไม่ต้องเชื่อต่อไป ผู้แต่งได้อธิบายคำว่า ศรัทธาให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นการตอบคำถามที่ผู้แต่งเขียนไว้ว่า “เห็นกับตา ไม่ต้องถามว่าเชื่อไหม” แสดงให้เห็นถึงความสามารถของผู้แต่ง ในการเก็บประเด็นต่างๆ ที่บรรยายไล่เรียงได้อย่างต่อเนื่องน่าสนใจ

4. หัวข้อที่ 4: วิเคราะห์เรื่องปัญหาการเหยียบผ้าขาวของภิกษุ: “ขอให้เรามาช่วยกันถ่มส่วนที่พร่องให้เต็ม เปลี่ยนส่วนที่พอกพูนหนุนเนินให้ลงไปสู่ที่ลุ่มบ้าง สังคมของเราน่าอยู่ขึ้นขอให้เราทำบุญอย่างฉลาดและประหยัด” ผู้แต่งได้ขอร้อง วังวนชาวพุทธทั้งหลายให้หันมาสนใจ การทำบุญกุศลในแนวสังคมสงเคราะห์กันให้มากขึ้น อย่ามัวหลงไหลในการทำบุญ ด้วยต้องการผลบุญใหญ่ใส่ตน แต่ทำให้พระลำบากโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่เหลียวดูคนยากคนจน หรือชู้ตริตมาจากคนจน แล้วมาพอกพูนให้ผู้ที่ล้นแล้วล้นอีกนักเลย ไม่ได้หมายความว่า ไม่ควรทำบุญกับพระสงฆ์ผู้มีศีล แต่หมายความว่า ให้ทำบุญกับท่านโดยที่อย่าให้ท่านลำบาก อย่าให้ท่านเสียเวลามาก อย่าให้ท่านเสียระเบียบวินัย เพียงเพราะเราอยากได้บุญจากท่าน เราอยากได้บุญมากเพียงใด เราสามารถทำได้ โดยการอบรมคุณธรรมต่างๆ ให้เกิดขึ้นในตน ไปได้ดี ไปได้เร็ว มีเรื่องวุ่นวายน้อย มีความสงบมาก สามารถได้รับรสแห่งปิตุสุขที่เห็นได้ในปัจจุบัน การทำบุญให้ท่าน ควรนึกถึงความสูญเสียทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวม และนึกถึงทรัพยากรของชาติด้วย หลักการประหยัดคือการไม่ให้สูญเปล่า เราเสื่อมโทรมทางเศรษฐกิจ และสูญเสียทรัพยากรของชาติมามากต่อมากในอดีต เพราะเรามองใกล้และมองเห็นแต่ความสมปรารถนาของตน คนอื่นจะเป็นอย่างไรก็ช่างเขา การพัฒนาไม่เป็นไปในทางอเนกสัมพันธ คือไม่บูรณาการ (Integral) เหมือนร่างกายของคนที่ไม่สมส่วน เช่น ตัวใหญ่ขาเล็ก สร้างความทุกข์ยากลำบากให้กับขา

เป็นนักหนา ในที่สุดเขาก็เดินไม่ไหว จึงพลอยลำบากไปหมดทั้งตัวเหมือนสังคมไทยทุกวันนี้ ทั้งสังคมโลกและสังคมศาสนา รับผิดชอบต่อกันแก้ไขเกิด ช่วยกันปรับปรุงชาวพุทธให้เป็นสัมมาทิฐิ ให้มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อหลักธรรมอันเป็นแก่นแท้แห่งศาสนาของตน ฯลฯ

สรุปว่า ชาวพุทธควรช่วยกันถมส่วนที่พร่องให้เต็ม (ความพร่องในเรื่องของหลักธรรม หลักปฏิบัติ และการประพฤติดนให้ดำรงตนอยู่ในศีล สมาธิ และปัญญา ได้อย่างสมบูรณ์ ตลอดจนการเกลี่ยส่วนที่พอกพูนหนุนเนินให้ลงไปสู่ที่ลุ่มบ้าง (เกลี่ยส่วนที่พอกพูน ในเรื่องของความเชื่อและศรัทธาที่เกินขอบเขต เชื่อและศรัทธาจนขาดสติและการใช้ปัญญาพิจารณาอย่างถ่วงถ่วง) ซึ่งทั้งสองด้านนี้ เป็นเสมือนการลาดปูเส้นทางให้พระภิกษุสงฆ์ในบวรพุทธศาสนาของสังคมชาวพุทธเรา จะนำอยู่ขึ้นขอให้เราชาวพุทธทำบุญอย่างฉลาดและประหยัด อย่าลุ่มหลงในตัวบุคคลจนทำให้ ศาสนบุคคลต้องหลงผิดหลงตนไปด้วยความประมาท จากความรัก ความเชื่อ และความศรัทธาที่เราชาวพุทธมีให้มากไปจนเกินความพอดีและพอเพียงต่อการดำรงชีพในความเป็นสมณะนั่นเอง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ ข้อความในบทนี้ สามารถทำให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งถึงความเป็นอัจฉริยะของผู้แต่งในการเรียงร้อยถ้อยคำเรียบเรียงเรื่องราวได้เป็นอย่างดี เนื้อหาข้างบนนี้ สามารถสร้างจินตนาการในความหมายของการมีศรัทธา ที่ต้องประกอบไปด้วยปัญญาได้ชัดเจน เนื่องจากได้อธิบายขยายความให้เข้าใจหลักการ ในการเข้าถึงพระพุทธศาสนา การเคารพต่อหลักธรรมไม่ใช่ยึด ที่ตัวบุคคล ไม่ใช่เอาพระศาสนาไปแขวนไว้กับบุคคล หรือเอาบุคคลมาตัดสินศาสนา ซึ่งเป็นการผิดหลักพุทธศาสนา การมีศรัทธาในตัวบุคคลนั้น ให้เป็นไปเพียงเพื่อใช้เป็นเครื่องนำเข้าสู่ธรรม และอยู่กับธรรมด้วยปัญญาเท่านั้น

5. หัวข้อที่ 5: ทรัพย์สินทางปัญญากับการเทศาภิบาลของภิกษุ: “ปัญหาเรื่องการลอกบทประพันธ์ของผู้อื่นมาเป็นของตน ซึ่งเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์อันเป็นทรัพย์สินทางปัญญานั้น เป็นการผิดกฎหมายลิขสิทธิ์ ถ้าภิกษุเป็นผู้ทำจะผิดวินัยระดับใด” ใครก็ตามเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาพูดแล้วไม่บอกว่าเป็นของพระพุทธเจ้า เช่น คัดลอกพระพุทธพจน์มาแล้วไม่บอกว่าเป็นพระพุทธพจน์ แต่กลับบอกว่าเป็นของตน ผู้ที่นั้นชื่อว่า ขโมยพระธรรม ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญา พระพุทธเจ้าทรงถือเช่นนั้นจริงๆ ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้นได้ยาก ผู้มีปัญญาและมีความเพียรมากจึงจะทำได้ ผู้อาศัยปัญญาและความเพียรของท่านแล้วควรยกย่องให้เกียรติท่าน ไม่ควรลบหลู่ท่าน ผู้เรียนธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้ว อ้างว่าเป็นของตน คือตนรู้เองคิดเอง พระองค์ตรัสว่า ผู้นั้นเป็นมหาโจร เพราะขโมยทรัพย์สินทางปัญญาของพระองค์ ลบหลู่พระองค์ ภิกษุผู้มีศีล สมบูรณ์ด้วยวัตร ได้สมาธิชอบอยู่ในที่สงัด มักจะเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสของมหาชน ผู้ต้องการบุญ ลาภสักการะ เงินทอง จึงมักหลั่งไหลไปสู่ภิกษุเช่นนั้น พร้อมด้วยบริวาร เธอผู้นั้นบริวารทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ห้อมล้อมแล้ว อบอวลไปด้วยเสียงสรรเสริญ พินอบพิเทา เท้าไม่ถึงดิน มักหลงระเห็จไปกับสิ่งเหล่านั้น คุณธรรมที่ได้มาบ้างในระยะต้นอาจเสื่อมไปแล้วแต่ไม่รู้ จึงเหลืออยู่เพียงเปลือกนอกและของปลอม

สรุปว่า การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของบุคคลอื่น คือการฉ้อโกงความคิดและสติปัญญาของผู้อื่น ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง และภิกษุจะต้องเป็นผู้ซื่อตรงและบริสุทธิ์สะอาด ทั้งความคิดและการกระทำ ที่สมควรแก่การเคารพและเชื่อถือได้ สมกับที่ชาวบ้านกราบไหว้ และบำรุงด้วยปัจจัย 4 เป็นเหตุให้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถึงภิกษุมหาโจร 5 จำพวกไว้คือ 1) ภิกษุผู้อยากได้บริวารทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นร้อยเป็นพันห้อมล้อม ร่ำรวยด้วยปัจจัย 4 เทียวไปในคามนิคมชนบท ราชธานี 2) ภิกษุผู้เรียนพระธรรมวินัยของพระตถาคตแล้ว อ้างว่าเป็นของตน 3) ภิกษุผู้ประทุษร้ายภิกษุอื่น ผู้ประพฤติพรหมจรรย์บริสุทธิ์ด้วยพรหมจรรย์อันไม่มี “มูล” (1. เรื่องที่ได้เห็นเอง 2. เรื่องที่ได้ยินเอง หรือมีผู้บอกและเชื่อว่าเป็นจริง และ 3. รังเกียจโดยอาการ เช่น ของหายไปพบในที่อยู่ของผู้นั้น) โจทก์ถึงอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูล เป็นการใส่ความแท้ๆ 4) ภิกษุเอาครุภัณฑ์ของสงฆ์ เช่น ที่ดิน สวน สิ่งก่อสร้าง เติง ตั่ง ฯลฯ ให้แก่คฤหัสถ์เพื่อเอาใจเขา และ 5) ภิกษุพูดอวดอุตริมนุสธรรมอันไม่มีจริงในตน ถือเป็นยอดมหาโจร ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ ในหัวข้อนี้ผู้แต่งได้อธิบายให้เข้าใจถึงทรัพย์สิน

ทางปัญญาในตัวบุคคล ซึ่งได้แสดงความให้เห็นถึง ผู้มีปัญญาและมีความเพียรมากจึงจะทำได้ ทำให้ผู้อ่านได้ความรู้และเข้าใจถึงทรัพย์สินทางปัญญา และสามารถแยกแยะคัดลอก การละเมิดลิขสิทธิ์เพราะขโมยทรัพย์สินทางปัญญาของพระองค์ ลบลู่พระองค์ ผู้ขโมยพระธรรมคุณธรรมที่ได้มาบ้างในระยะต้น อาจเสื่อมไปแล้วแต่ไม่รู้ จึงเหลืออยู่เพียงเปลือกนอกและของปลอม

6. หัวข้อที่ 6: ทาน 5 อย่าง ที่ไม่เป็นบุญ: “การให้หญิงแก่ชาย ให้ชายแก่หญิง เพื่อยู่ด้วยกัน เพื่อสืบพันธุ์มองในสายตาพระอริยะ ท่านเห็นว่า เป็นการให้ทุกข์แก่กัน แม้จะมองเห็นเป็นความสุขเบื้องต้น แต่เป็นทุกข์ในกาลต่อมา” (1) การให้มหรสพเป็นทานนั้น แม้ทางโลกเขาจะนิยมกันว่าเป็นการให้ความบันเทิง เรืองรมแก่ผู้อื่น จึงนิยมจัดมหรสพในงานต่าง ๆ สนองความต้องการผู้มาในงาน ผู้มาในงานก็พอใจ เพราะมีจิตอย่างเดียวกัน แต่ทางธรรมถือว่า ไม่เป็นบุญ เพราะคนทั้งหลาย มีราคะ โทสะ โมหะมากอยู่แล้ว การละเล่นต่างๆ เป็นการไปเพิ่มราคะเป็นต้นขึ้นอีก ไม่เป็นไป เพื่อความสงบ ความขัดเกลา (2) การให้น้ำเมาแก่กัน แม้จะเป็นที่พอใจของผู้รับ แต่ไม่เป็นบุญเพราะเป็นไปเพื่อการเบียดเบียนตนเองบ้าง ผู้อื่นบ้าง ความชั่วร้าย อุบัติเหตุอันมีสาเหตุมาจากน้ำเมานั้นมีมาก การดื่มน้ำเมาจึงเป็นการทำลายตนเอง ทำลายสังคม (3) การให้หญิงแก่ชาย ให้ชายแก่หญิง เพื่อยู่ด้วยกัน เพื่อสืบพันธุ์มองในสายตาพระอริยะท่านเห็นว่า เป็นการให้ทุกข์แก่กัน แม้จะมองเห็นเป็นความสุขเบื้องต้น แต่เป็นทุกข์ในกาลต่อมา เป็นการก่อภพก่อชาติ (ความเกิด) อันเป็นเบื้องต้นแห่งความแก่ ความเจ็บไข้ และความตาย ในระหว่างมีชีวิตอยู่ก็มีอุปสรรค มีปัญหาสารพัดอย่างอันสืบเนื่องมาจากการใช้ชีวิตคู่ ไม่ได้ทุกข์คนเดียวแต่ตั้งคนอื่นให้พลอยทุกข์ด้วยเป็นพวง บางครอบครัวหากินคนเดียวคนอื่นป่วยบ้าง พักการบ้าง ต้องแบกภาระอันหนักเพียงไร บางคนไม่ป่วย ไม่พิการ แต่นิสัยไม่ดี เอาเปรียบคนอื่น กินแรงคนอื่น เสวยผลงานที่คนอื่นทำคนอื่นก็พูดไม่ออก เพราะอยู่ในครอบครัวเดียวกันจะไม่เอื้อเฟื้อก็ทำไม่ได้การมีครอบครัวจึงเป็นเรื่องสร้างความยุ่งยากตั้งแต่ต้นจนปลาย พระอริยะเจ้าทั้งหลายจึงกล่าวเตือนไว้ว่า ขรवासให้เต็มได้ยากเหมือนหม้อทะลุ (ขรवासโสนินนมโฏวีย) (4) การให้พ่อโคแก่แม่โคเพื่อสืบพันธุ์ ก็ทำนองเดียวกันกับข้อ 3 ยิ่งพวกสัตว์เลี้ยง ยิ่งมีความทุกข์มาก เพราะถูกผูก ถูกล่าม ไม่มีสิทธิแก่ตัวเองสุดแล้วแต่เจ้าของจะแยกแม่แยกลูกไปไว้ที่ไหนให้ใคร เอาไปฆ่าไปแกงที่ไหนก็ได้ ลำพังตัวมันเองก็มีทุกข์เพียบอยู่แล้ว มีลูกออกมาจะทำอย่างไรสัญชาตญาณในการสืบพันธุ์ ทำให้มันทำไปอย่างมืดบอดและจมอยู่ในห่วงทุกข์ สมัยนี้มีวิธีผสมพันธุ์เทียม (โดยวิธีวิทยาศาสตร์) ความสุขเล็กน้อยอันมันพึงได้จากการสืบพันธุ์เองซึ่งเป็นรางวัลหรือเหยื่อที่ธรรมชาติตั้งไว้ให้มันก็ไม่มีความเสียแล้ว แต่มันต้องตั้งครรรค์เอง คลอดลูกเอง ตามกำหนดนี้ก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่มนุษย์ผู้มีปัญญารู้จักเอาเปรียบสัตว์ (5) การให้จิตรกรรมอันเกี่ยวกับเมถุนสังโยค คือจิตรกรรมที่เกี่ยวกับการเสพกามเกิดขึ้นแม้ในวัดพุทธศาสนา เพราะอิทธิพลของลัทธิพุทธตันตรยานในมหายานประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 9 สมัยราชวงศ์คุปตะ แห่งอินเดีย

สรุปว่า การให้ทาน 5 อย่าง ที่ไม่เป็นบุญคือ (1) ให้มหรสพเป็นทาน (เป็นเสมือนการให้ที่สูญเสียไปให้ความสุขเพียงชั่วคราว ไม่ได้เป็นความสุขที่แท้จริงเข้าถึงแก่นในจิตใจ) (2) ให้น้ำเมา (เป็นการให้สิ่งซึ่งช่วยคลายความทุกข์เพียงชั่วขณะอารมณ์หนึ่งๆ จากการดื่มกิน พอสิ้นฤทธิ์ของเมาก็กลับมาทำให้เกิดความทุกข์ต่อไป) (3) ให้หญิงแก่ชายอยู่ด้วยกัน (เป็นเสมือนการให้ความทุกข์กับอีกฝ่ายไปอย่างถาวรตลอดชีวิต ซึ่งถ้าให้คนดีก็ตีไปชั่วชีวิต แต่ในทางกลับกันถ้าให้คนชั่วไป ก็จะทำให้ทุกข์ไปชั่วชีวิต) (4) ให้พ่อโคแก่แม่โคเพื่อสืบพันธุ์ (การให้ที่เป็นการสร้างภพสร้างชาติไม่จบสิ้น ให้เกิดซ้ำแล้วซ้ำเล่า ทุกข์เกิดขึ้นแล้วขึ้นอีก ไม่หมดไปจากชีวิต) และ (5) ให้จิตรกรรมเกี่ยวกับเมถุนสังโยค คือภาพเสพกาม (การให้สิ่งยั่วยุคมอมเมา ให้มีความลุ่มหลงในความสุขที่ไม่จีรังถาวร เป็นสุขแบบชั่วคราวคลายจากสุขในช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ต้องกลับมาทุกข์สืบต่อไปอีกไม่จบสิ้น) ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ความในบทนี้ ผู้แต่งได้นำเอาเรื่องการแยกให้ชัดเจนระหว่างการให้ทานกับบุญที่เกิดจากการให้ทานนั้นๆ มาขยายความให้เข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ทำให้ทราบว่าพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ทาน 5 อย่าง

ที่ไม่เป็นบุญ 1.) การให้สิ่งบันเทิงเริงรมณ์เป็นทาน 2.) การให้น้ำเปลี่ยนนิสัย 3.) การให้หญิงแก่ชาย ให้ชายแก่หญิง เพื่อยู่ด้วยกันเหมือนการให้คู่ทุกข์หรือคู่สุขไปตลอดจนชั่วชีวิต 4.) การให้พ่อโคแก่แม่โคเพื่อสืบพันธุ์เป็นการให้ความยากความลำบากที่ไม่มีวันได้จบสิ้น และ 5.) การให้จิตรกรรมอันเกี่ยวกับเมถุนสังโยคเป็นการให้สิ่งยั่วยทางอารมณ์จนเกิดความลุ่มหลงมัวเมาไม่มีแก่นสารที่แท้จริง ผู้แต่งอธิบายได้ชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเริ่มมองเห็นและเข้าใจความหมายของคำว่า วิกฤติศรัทธาจากการให้ทานได้แล้ว เนื่องจากผู้แต่งได้เรียบเรียงเนื้อหาได้เป็นอย่างดี โดยเริ่มใส่เนื้อหาให้เข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกันก็เรียงลำดับขั้นตอนไว้ให้เข้าใจได้อย่างไม่ขาดตอน

7. หัวข้อที่ 7: ฤกษ์ดีอยู่ที่สุจริต: “พิธีต้องต่างๆ ที่ทำกันอยู่อย่างครึกโครมหนาแน่นเรียกร้องความสนใจของคนได้เป็นอันมาก รวมทั้งได้ผลประโยชน์เป็นอันมากด้วยนั้น ขอให้ชาวพุทธเราลืมนึกเสียให้ได้ว่า เหมาะสมกับพุทธศาสนิกชนผู้มีปัญญา มีการศึกษาเช่นท่านหรือไม่ เป็นที่โปรดปรานของพระบรมศาสดาของเราหรือไม่” “บุคคลประพฤติดชอบในเวลาใด, เวลานั้นชื่อว่า เป็นฤกษ์ดี (สุนกขัตติ) มงคลดี (สมมงคล) สว่างดี (สุภาต) รุ่งดี (สุหฤต) ขณะดี (สุขโณ) ยามดี (สมุหุตโต) และเป็นการบูชาดีแล้ว (สุยัญญ) ในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย (ผู้ประพฤดีร่วมกัน) กายกรรม วาจกรรม มโนกรรมและความปรารถนาของท่านผู้นั้นเป็นสิ่งดีงามถูกต้อง เมื่อบุคคลทำการอันดีงามถูกต้องแล้วย่อมได้รับผลดีงามบุคคลเหล่านั้นได้รับประโยชน์แล้ว ขอจงมีความสุข ไร้โรค งามงามในพระพุทธศาสนา มีความสุขพร้อมด้วยญาติทั้งปวง” (พระไตรปิฎก, 20/379/595) พระพุทธศาสนา คือถือเอาสุจริตกาย วาจา ใจ เป็นฤกษ์ดียามดี ตรงกันข้ามกับความเชื่อทางโหราศาสตร์ของพราหมณ์ในสมัยนั้น และของชาวโลกทั้งปวงแม้ในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทยเราเอง แม้คนไทยจะเป็นชาวพุทธเกือบ 100 % แต่ความเชื่อโหราศาสตร์ และกิจกรรมทางโหราศาสตร์ก็เป็นไปอย่างแพร่หลายทั่วถึงในหมู่ชนทุกระดับชั้น ผู้เป็นอาจารย์ทางโหราศาสตร์ มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ (คือทั้งพระและฆราวาส) สำนักโหราจารย์มีอยู่ทั่วไปทั้งในวัดและนอกวัด มีพุทธศาสนิกชนไปมาหาสู่ไม่ขาด คนใหญ่คนโตในบ้านเมืองมักจะมีโหรประจำตัวคอยแนะนำช่วยเหลือในการตัดสินใจ

สรุปว่า พิธีต้องหรือพิธีกรรมต่างๆ ที่ทำกันอยู่อย่างครึกโครมหนาแน่นเรียกร้องความสนใจของคนได้เป็นอันมาก รวมทั้งได้ผลประโยชน์เป็นอันมากด้วยนั้น อยากให้ชาวพุทธเราลืมนึกเสียให้ได้ว่า เหมาะสมกับพุทธศาสนิกชนผู้มีปัญญา มีการศึกษาเช่นท่านหรือไม่ เป็นที่โปรดปรานของพระบรมศาสดาของเราหรือไม่ (การกระทำพิธีหรือการประกอบพิธีกรรม อันถือเป็นกุศโลบายในการเชื่อมโยงให้ผู้กระทำนั้น ได้ตระหนักและนึกคิด นึกย้อนไปถึงคุณงามความดีของผู้ที่เราได้จัดกระทำพิธีกรรมส่งต่อไปให้ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวกลางที่เชื่อมโยงและส่งต่อไป ไม่ใช่การกระทำเพื่อให้เป็นหนี้ เป็นสิน หมดสิ้นเนื้อประดาตัว จนทำให้เกิดทุกข์มากกว่าเกิดความสุขและอิ่มเอมใจ ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ เนื้อความในตอนนี้นี้ไม่มีความต่อเนื่องจากเรื่องทั้งหมดที่ได้อ่านมาแล้ว ผู้แต่งต้องการสื่ออะไร เมื่ออ่านต่อไปเรื่อยๆ ก็เข้าใจได้ว่า ผู้แต่งเริ่มขยายความในเรื่องของฤกษ์ยาม หรือเวลาที่เป็นมงคลให้เข้าใจว่า การทำความดีตามที่ยึดถือกันอยู่อย่างที่เราเข้าใจกันว่า สูงเลิศที่สุดตามที่มนุษยชาติตกลงยอมรับกัน ซึ่งในเรื่องนี้ ผู้แต่งได้แสดงทัศนะว่า ฤกษ์ ยาม หรือเวลา ไม่ใช่สิ่งสำคัญ บุคคลสามารถใช้ปัญญาสร้างความเจริญ ให้เป็นประโยชน์กับตัวเรา จึงไม่ควรที่จะทำอะไรยึดโชค ยึดเวลา ด้วยการทำความดี การทำดีให้ทำอย่างสม่ำเสมอ จนเป็นวาสนาทำบ่อยๆ ทำจนเป็นนิสัย สรุปได้ว่า เนื้อความในบทนี้ ผู้แต่งต้องการสื่อให้รู้ว่า พระพุทธศาสนา คือถือเอาสุจริตกาย วาจา ใจ เป็นฤกษ์ดียามดี การทำน่ายของโหราศาสตร์ย่อมผิดบ้างถูกบ้าง ไม่มีใครสามารถยืนยันได้ว่าถูกเสมอไป ถ้าผิดถูกเท่ากัน เราควรเสี่ยงหรือไม่ ทำไมเราไม่หัดใช้สติปัญญา หรือเหตุผลในการตัดสินใจปัญหา แก้ปัญหา หรือดำเนินกิจการต่างๆ อาศัยความสุจริตกาย วาจา ใจ เป็นมูลฐานอาศัยสติปัญญาเป็นไฟส่องทาง เราพร้อมที่จะรับผิดชอบผลแห่งการกระทำของเรา โดยไม่โยนความรับผิดชอบไปให้สิ่งอื่น ซึ่งไม่ประจักษ์แจ้งแท้จริง

8. หัวข้อที่ 8: แนวทางการส่งเสริมพุทธศาสนา ความหวังที่รอการสานต่อ: “ทำอย่างไร คนทั้งหลายจะเห็นศาสนาเป็นยาวิเศษสำหรับแก้ทุกข์ของมวลมนุษย์อย่างแท้จริง ไม่ใช่เห็นศาสนาเป็นเพียงพิธีกรรมเครื่องประเล้าประโลมใจ ชั่วครู่ยามอย่างที่เราเห็นกันอยู่โดยมาก” องค์การทางศาสนา ควรส่งเสริมให้มีบุคลากรมีความรู้จริง สามารถจริงในการเผยแผ่ และมีการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบอย่างได้ องค์การทางศาสนา หลากๆ ด้าน ได้ทุ่มเทเวลา และกำลังเงิน กำลังคนไปในทางก่อสร้างวัตถุสถานไปมาก และติดต่อกันมาเป็น เวลายาวนาน ไม่ค่อยมีกิจกรรมในทางพัฒนาคน สร้างสรรค์มนุษย์ ถ้าจะมีบ้างก็มุ่งหน้าไปทางลาภ ยศ ชื่อเสียง เป็นจุดหมาย ไม่ได้ชักจูงคนไปในทางความสงบร่มเย็น คนในสังคมของเราจึงมุ่งหน้าสู่ลาภ ยศ สรรเสริญ ชื่อเสียง เกียรติยศจากสังคม จึงสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง, เร่าร้อน, กังวล และเครียด ทำอย่างไร คนทั้งหลายจะเห็นศาสนาเป็นยาวิเศษสำหรับแก้ทุกข์ของมวลมนุษย์อย่างแท้จริง ไม่ใช่เห็นศาสนาเป็นเพียง พิธีกรรม เครื่องประเล้าประโลมใจ ชั่วครู่ชั่วยามอย่างที่เราเห็นกันอยู่โดยมาก พวกเขาหันเข้าหาศาสนา เฉพาะเวลามีทุกข์ พอมีสุขก็โลดแล่น เพลิดเพลินหลงใหล มนุษย์ยังโหดร้ายต่อมนุษย์ด้วยกันอยู่เป็นอันมาก คอยเอาไรต์เอาเปรียบกัน วันแล้ววันเล่าเหมือนไม่มีศาสนาอยู่ในหัวใจ

สรุปว่า ในการที่จะให้คนทั้งหลายที่เป็นชาวพุทธ ได้เห็นศาสนาเป็นยาวิเศษสำหรับแก้ทุกข์ของมวล มนุษย์อย่างแท้จริงนั้น (ควรที่จะต้องเกิดขึ้นในกลุ่มทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ให้มีความเข้าใจที่ตรงกันว่า หลักการในทางพระพุทธศาสนาสอนให้เรา รู้จักการปล่อยวาง รู้จักการไม่หลงยึดติดกับสิ่งสมมติทั้งหลายทั้งปวง และเข้าถึงความเป็นสุขในทุกๆ ปัจจุบันขณะ ไม่ใช่เห็นศาสนาเป็นเพียงพิธีกรรมเครื่องประเล้าประโลมใจชั่วครู่ ยามอย่างที่เราเห็นกันอยู่โดยมาก (คือพอมีทุกข์ ก็ใช้พิธีกรรมแก้ไขทุกข์ ไม่ได้มองให้เข้าถึงแก่นแท้ของทุกข์ว่า มีที่มาที่ไปและต้นตอจากที่ใดๆ ทุกข์ (แต่ไม่รู้ว่ามีทุกข์จากอะไร) สมุทัย (เหตุที่ทำให้ตัวเราทุกข์มาจากอะไร เกิด จากอะไร มีที่มาที่ไปอย่างไร) นิโรธ (ทางที่จะทำให้ทุกข์จางหายไป ด้วยปัญญา ด้วยสติ) และมรรค (ทางแห่ง การดับทุกข์ ที่แท้จริงและดับให้ตรงจุดที่เกิดของความทุกข์นั้นๆ) ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ ในหัวข้อนี้ผู้แต่งได้ อธิบายให้เข้าใจถึงการส่งเสริมพุทธศาสนาในตัวบุคคล ซึ่งได้แสดงความให้เห็นว่า ประชาชนทั่วไปส่วนมากไม่ ค่อยสำนึกว่า ตนเป็นพุทธบริษัท ซึ่งมีส่วนได้เสียต่อความเจริญ หรือความเสื่อมของพระพุทธศาสนาเสียทั้งหมด ปิดความรับผิดชอบเหล่านั้น ไปให้กรรมการศาสนา พระภิกษุ สมณะ ส่วนมากเห็นไปว่า การพระศาสนาเป็น เรื่องของพระสงฆ์ ตนมีหน้าที่ทำแต่บุญ ให้ทาน เป็นต้น พอความทุกข์เกิดขึ้น ก็ไม่รู้จะแก้ปัญหายุ่งอย่างไร จึงโทษดวง โขชะตา และวิ่งเข้าหาหมอดู บอนบานศาลกล่าว ถ้ามเจ้าเข้าทรง เรียกว่า “เล่นไปผิดท่า” แก้ปัญหาไม่ตก เพราะไม่ได้แก้ที่เหตุ ไม่ตรงกับหลักพระพุทธศาสนา

9. หัวข้อที่ 9: เทคนิคการเผยแผ่พระศาสนา: “ประเทศไทยยังไม่เป็นพุทธ หน้าที่ของเรา คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ให้ชาวไทยเป็นพุทธแท้ ให้ชาวไทยมีสัมมาทิฐิในพระพุทธศาสนา” (ชย สาโร ภิกขุ) การเผยแผ่ทำได้ 3 วิธี คือ (1.) การพูด การเผยแผ่โดยการพูดนั้น ทำกันโดยทั่วไปอยู่แล้ว และทำ กันมากทั้งในทีวีและวิทยุ แต่ดูๆ ค่อนข้างจะได้ผลน้อย ไม่ค่อยคุ้มค่า น่าจะลองวิเคราะห์ดูว่า เพราะอะไร? เกี่ยวกับตัวผู้พูดหรือผู้สอน มีคุณสมบัติพอหรือไม่? เช่นคุณสมบัติของผู้เผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า คุณสมบัติของผู้กล่าวธรรม (ธรรมกถึกะ หรือที่เรียกอย่างไทยๆ ว่า “ธรรมกถึก”) กล่าวคือ (ก.) แสดงธรรมไป โดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ หรือไม่ตัดจนเสียความ ฟังแล้วไม่ได้ความหมายเต็มบริบูรณ์ (ข.) แสดงธรรม โดยการอ้างเหตุผล เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจตามเหตุผลนั้นทุกอย่างมีเหตุผลอยู่ (ค.) แสดงธรรมโดยอาศัยเมตตา ปราธนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง (ง.) แสดงธรรมโดยไม่เห็นแก่อาภิส ลาภสักการะและชื่อเสียง แต่ฟังเห็นแก่ ธรรม (ง.) แสดงธรรมโดยไม่กระทบตนและผู้อื่น คือไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่นหรือยกตนข่มผู้อื่น (2.) การเขียน เป็นสิ่งแทนการพูด แต่ในสังคมของเรายังมีผู้ทำงานเผยแผ่ศาสนาโดยการเขียนน้อยอยู่ จะเป็นเพราะทำยาก หรืออย่างไร หลายคนบอกว่าทำได้ยาก ไม่ถนัด เขียนไม่ออก ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้าค่อยๆ ฝึกย่อมทำได้ แต่จะทำได้ดี

เพียงไรหรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยอีกหลายอย่างทำนองเดียวกับการพูด เช่น (ก.) ความรู้ ความเข้าใจ (ข.) ความพร้อม (ค.) ศิลปะในการอธิบาย (ง.) สภาพทางจิตใจ (3.) การทำตัวอย่างให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น เป็นอยู่ให้เห็น เป็นเรื่องสำคัญมากในการสอนสำหรับคนใกล้ชิดแล้ว สำคัญกว่าการสอนด้วยวาจา เพราะตัวอย่างที่เขาได้เห็นนั้นเป็นเหมือนภาพยนตร์ที่ฉายซ้ำแล้ว ซ้ำเล่าให้เขาได้ดูอยู่ทุกวัน ถ้าเขานิยมชอบ บทบาทและการกระทำคำพูดของเราผู้เป็นตัวแบบ จะซึมลึกลงไปในความรู้สึกนึกคิดของเขา หล่อหลอมเป็นนิสัย อุปนิสัยอันถาวรต่อไปการทำตัวเองให้ดีจึงเป็นการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในตัว

สรุปว่า ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยเรา ยังไม่เป็นพุทธที่แท้จริง หน้าที่ของเรา คือต้องช่วยกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ให้ชาวไทยเป็นพุทธแท้ ให้ชาวไทยมีสัมมาทิฐิคือ (มีความเห็นชอบที่ดี ที่ถูกที่ควร ที่น่ากระทำ ซึ่งมีนัยของความถูกต้องและเห็นถูกเห็นชอบและเห็นควรไปในแนวทางเดียวกันคือ 1) ความรู้ในทุกข์ 2) ความรู้ในเหตุให้ทุกข์เกิด 3) ความรู้ในความดับทุกข์ และ 4) ความรู้ในข้อปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์) ตามในทางหลักการของพระพุทธศาสนาที่แท้จริง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ ในหัวข้อนี้ผู้แต่งได้อธิบายให้เข้าใจว่า การที่จะมองอะไรๆ ตามเป็นจริงได้นั้น ต้องมาจากเหตุ คือการพัฒนาปัญญา และต้องเป็นสัมมาปัญญา (สมมปปญฺญาปสสตี) เห็นเองเกิดขึ้นในตนเอง เป็นปัญญาอันถูกต้องของตนเอง ไม่ใช่ปัญญาของครู หรือจำครุมาพูด โดยไม่ได้แจ่มแจ้งในใจของตน ไม่ enlightenment หรือมีโพธิ์เกิดขึ้นจริง การใช้ความเพียรพยายาม และสติปัญญาความสามารถอันนี้ ให้เป็นไปติดต่อกัน ทำวิทยานิพนธ์ขึ้นตามที่ทำานพอใจ จะทำปีละเรื่อง หรือ 2 ปีต่อ 1 เรื่อง ท่านไม่ต้องเสนอกรรมการตรวจ แต่เสนอต่อประชาชน ให้ประชาชนรับรองความรู้ความสามารถ โดยการลงในหนังสือนิตยสาร หรือพิมพ์เป็นเล่มก็ได้ ทำไปสัก 10 ปี 20 ปี ท่านจะเป็นปราชญ์ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของประเทศ แม้ไม่มุ่งหวังเช่นนั้น แต่ความรู้ความสามารถจะเพิ่มพูนขึ้นเป็นอันมาก ยังได้ชื่อว่า ทำหน้าที่ของพุทธบริษัทขึ้นนำอีกด้วย ขอให้ตั้งใจทำหน้าที่เถิด ไม่ต้องมุ่งหวังอะไร แต่อะไรๆ ก็จะมาตาม เพราะการทำหน้าที่อันสมบูรณ์ของเรา ลากยศก็ดี ชื่อเสียงก็ดี เงินทองบริวารก็ดี ย่อมตามห้อมล้อมบุคคลผู้ตั้งใจทำหน้าที่อันถูกต้องดีงาม ถ้าเขาต้องการ ผลดีโดยตรงอันยอดเยี่ยมก็คือ เป็นการพัฒนสติปัญญา พัฒนาความรู้ความสามารถและพัฒนาจิต บุคคลประเภทนี้ จะไม่รู้จักกับคำว่า พ่ายแพ้ ท้อถอย เบื่อหน่าย เขาจะเป็นหลักอันมั่นคงให้ตนเองและผู้อื่น

10. หัวข้อที่ 10: สภาพขาดแคลนบุคลากร ในวงการพระพุทธศาสนา: “ถ้าพุทธบริษัทฝ่ายฆราวาสหันมาสนใจศาสนาของตนให้มากขึ้น ครองชีวิตโดยธรรมตามหลักคำสอน แห่งศาสนาภาระแห่งการเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์ก็น้อยลง” แต่ในโลกนี้ คนโง่มีมากกว่าคนฉลาด คนฉลาดเฉียบแหลมจริงมีน้อยกว่า คนมีความรู้-ความรู้เรียนเอาได้จากตำรา แต่ความฉลาดเฉียบแหลม ได้จากการฝึกฝนอบรมตนให้รู้จักพิจารณาสิ่งต่างๆ จนเข้าใจเหตุผลอย่างถ่องแท้ ที่เรียกว่า มีโยนิโสมนสิการ หรือลักษณะความคิดที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า Comprehensive Mind คือสามารถเข้าใจสิ่งต่างๆ ที่แตกต่างกันได้โดยผ่านการวิเคราะห์อย่างแยกคายลึกซึ้ง

สรุปว่า ถ้าพุทธบริษัทฝ่ายฆราวาส (อุบาสกและอุบาสิกา) หันมาสนใจศาสนาของตนคือพุทธศาสนาให้มากขึ้น และครองชีวิตโดยธรรมตามหลักคำสอนแห่งศาสนา คือ (มีศีล 5 เป็นแกนนำทางแห่งชีวิต) ภาระแห่งการเผยแผ่ศาสนาของพระสงฆ์ก็น้อยลง (เพราะสภาพของสังคมเกิดความสงบสุข ความร่มเย็น) แต่ในความเป็นจริงหาเป็นเอกเช่นนั้นไม่ ทั้งพระทั้งโยมต่างพร่องไปในทางศีลทางธรรม จนยากที่จะทำให้งานการพระพุทธศาสนาเดินรุดหน้าไปได้อย่างดี ในทุกวันนี้ต้องมาคอยช่วยกันป้องกันและปกป้องในกลุ่มพุทธบริษัททั้ง 4 ให้เดินไปในแนวทางที่ดีและที่ถูกที่ควร ต้องมานั่งสอดส่องดูแลกันและกัน จนไม่ได้มีอะไรดีไปสักอย่างแท้จริง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ ในหัวข้อนี้ผู้แต่งได้อธิบายให้เข้าใจว่า วิธีที่จะให้พระสงฆ์ มาพูดให้พระด้วยกันฟังมากขึ้นก็คือ ต้องพยายามเพิ่มคุณภาพของพระสงฆ์ด้านวิชาการ และเทคนิควิธีการ การเผยแผ่ให้มากขึ้น จำนวน

พระสงฆ์ผู้มีคุณสมบัติที่ดีและมีความสามารถเพิ่มมากขึ้นเท่าใด จำนวนโยมผู้ที่จะมาพูดให้พระฟังก็คงจะน้อยลงเท่านั้น นี่เป็นเหตุปัจจัยหนึ่งหรือเงื่อนไขหนึ่ง ยังมีเงื่อนไขอื่นๆ อีก เช่น ผู้จัดการอบรมต้องการคุณภาพและประสบการณ์ของวิทยากรแต่ละสาขาวิชา เพื่อให้ผู้รับการอบรมได้รับสิ่งที่คาดหวังว่า จะดีที่สุดในเวลาอันจำกัด เพียงชั่วโมงครึ่ง - 2 ชั่วโมง ของแต่ละวิชา ท่านว่าพบครูผู้ที่มีความสามารถจริงเพียงคนเดียว ดีกว่าอ่านหนังสือเป็นสิบๆ เล่ม

11. หัวข้อที่ 11: ศาลาพักร้อน: “ถ้าพุทธสาวก มัวกังวลเรื่องลาภยศชื่อเสียง แสดงธรรมเพื่อลาภยศชื่อเสียงแล้ว จะเอาธรรมแท้ที่ไหนมาแสดง เพราะจะเลี้ยวเข้าหาตัว เข้าหาลาภเสียเรื่อยไป อาศัยธรรมเป็นเพียงสะพาน ให้ลาภยศเดินได้เท่านั้น แล้วก็พอใจเพียงเท่านั้นถือว่า เป็นผลของการประพลิตพรหมจรรย์แล้ว” พระพุทธศาสนาดั้งเดิม สอนในครั้งแรก โดยท่านผู้ไม่มีกิเลส จิตใจผ่องแผ้วบริสุทธิ์ มุ่งสั่งสอนผู้อื่นให้ได้รับประโยชน์แท้ที่ท่านได้รับแล้ว ไม่มีอะไรเคลือบแฝง ผู้ปฏิบัติตามก็มองเห็นประโยชน์เช่นนั้น จึงปฏิบัติตามและได้รับประโยชน์เช่นนั้นจริง และสั่งสอนกันต่อ ๆ มา ด้วยความเอื้ออาทรต่อทุกข์สุขของผู้อื่น ไม่มุ่งประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง เพราะตนได้รับประโยชน์เต็มที่แล้ว จะไม่ทำก็ได้ แต่ทำด้วยความกรุณา ไม่เหมือนคณะบุคคล บางคณะ หรือบริษัทบางบริษัท ที่ตั้งขึ้นเพื่อประโยชน์ของตน เป็นธุรกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ยกเอาประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้งมาบังหน้าไว้ แอบอ้างไว้ ผู้อื่นได้ประโยชน์บ้างก็จริง แต่ประโยชน์ก้อนใหญ่เป็นของตนและคณะของตนซึ่งรู้จักกันไป

สรุปว่า ถ้าพุทธสาวก (พระสงฆ์และสามเณร) มัวกังวลและลุ่มหลงอยู่แต่ในเรื่อง ลาภ ยศ ชื่อเสียง (เพื่อยังชีพหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง หรือเพื่อบำรุงบำเรอความสุขของตนเองอย่างมัวเมา) และการแสดงธรรมเพื่อลาภยศ ชื่อเสียงแล้ว จะเอาธรรมแท้ที่ไหนมาแสดงคือ (เป็นธรรมพาณิชย์ที่เคลือบแฝงไปด้วยกิเลส ความโลภ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็นอยู่ตลอดทุกช่วงเวลา) เพราะทุกครั้งที่แสดงธรรมก็จะเลี้ยวเข้าหาตัว เข้าหาลาภเสียเรื่อยไป (อันมีต้นเหตุมาจากระบบขององค์กรสงฆ์ ที่ไม่ได้เอื้อให้บุคลากรขององค์กร เป็นบุคคลต้นแบบที่ดี ในทางพระพุทธศาสนาได้ เกิดขึ้นจากสภาวะของความล้มเหลวขององค์กร ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ นั่นเอง) โดยองค์กรได้สร้างบุคลากรขึ้นมาให้อาศัยธรรมเป็นเพียงสะพานที่ทอดทางเดิน ให้ลาภยศเดินได้เท่านั้น แล้วก็พอใจเพียงเท่านั้น (เพราะถือว่าเป็นเพียงแค่การสืบทอดศาสนทายาทในบรรดาพุทธศาสนาให้สืบไปได้) โดยถือว่าเป็นผลของการประพลิตพรหมจรรย์แล้ว (และให้ครบแห่งองค์ 3 ตามหลักการแห่งพระรัตนไตรเพียงแค่นั้นคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์) ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ในหัวข้อนี้ผู้แต่งได้อธิบายให้เข้าใจว่า ศาสนาเป็นเหมือนศาลาพักร้อนนั้นเป็นสิ่งดี เพราะเป็นประโยชน์แก่คนเดินทางผู้ต้องการพักเหนื่อย ใครไม่ต้องการพักก็ผ่านไป ศาลาพักร้อนคงเป็นคุณประโยชน์ แก่ผู้ต้องการพักเหนื่อยอยู่นั่นเอง ควรทะนุบำรุงรักษาศาลาไว้ให้ดี เพราะเป็นประโยชน์สาธารณะที่ใครๆ ก็เข้าพักพึ่งอาศัยได้เมื่อจำเป็น แต่ไม่ได้ให้ความสำคัญและคุณค่าที่แท้จริงแต่อย่างใดๆ เลยนั่นเอง

12. หัวข้อที่ 12: ไม่เป็นไปตามที่อ้อนวอน: “ถ้าชาวพุทธเรา วางความเชื่อลงไป ในกฎแห่งกรรม อย่างที่พระบรมศาสดาทรงสอนอย่างมั่นใจแล้ว จะไปเสียเวลาทำไม้กับเรื่องการอ้อนวอน ขอนั้น ขอนี้ จากรูปเคารพ จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์” ตามหลักพระพุทธศาสนา ผลย่อมเกิดตามเหตุ ไม่ใช่ตามที่ใครอ้อนวอน ถ้าอ้อนวอนเอาได้ ใครเล่าจะพลาดจากสิ่งที่ตนประสงค์ เพราะทุกคนมีสิทธิอ้อนวอนด้วยกัน แต่เพราะเหตุที่อ้อนวอนเอาไม่ได้ เราจึงต้องลงมือทำเหตุให้ตรงกับผลที่เราต้องการ จะอ้อนวอนสักเท่าไร ก็ไม่เป็นไปตามที่อ้อนวอนเมื่อเป็นเช่นนี้ เราจะมัวเสียเวลาทำไม้กับการอ้อนวอน เอาเวลานั้นไปทำเหตุให้ตรงกับผลที่เราต้องการ ด้วยการใช้สติปัญญา ใช้ความรอบคอบ ความอดทน จะไม่ดีกว่าหรือ

สรุปว่า ชาวพุทธเราวางความเชื่อลงในกฎแห่งกรรม (ตามนัยของคำว่า “กรรม” คือการกระทำ ทำดียอมได้ดี ทำชั่วยอมได้ชั่ว แต่ในทางกลับกันหาเป็นเช่นนั้นไม่ ชาวพุทธทุกผู้ทุกคนต่างพบกับวลีที่มีว่า “ทำ

ชั่วได้ดีมีถมไป”) คงไม่ได้เป็นไปอย่างที่เราบรรพชาสวดาทรงสอนอย่างมั่นใจ ดังนั้นแล้วในการที่จะไปเสียเวลากับเรื่องการอ้อนวอน ขอนั้น ขอนี้ จากรูปเคารพ จากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (จึงยังไม่หมดไปจากสังคมเสียที เพราะ “ทำชั่วได้ดีมีถมไป” ดังนั้นจึงไม่ต้องทำดีให้สุดโต่ง ศรัทธาให้สุดตัว และมีความเชื่อให้สุดทาง เน้นการอยู่แบบผสมผสานไปวันๆ สักวันก็คงจะได้ดีเอง ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์ ท้ายที่สุดสรุปความได้ว่า ผู้แต่งกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในพุทธศาสนา และความเชื่อที่ผิดหลักอันเป็นที่มาของวิกฤติศรัทธา โดยผู้แต่งได้อธิบายขยายความให้ผู้อ่านได้รู้และเข้าใจอย่างเป็นลำดับขั้นตอน ทำให้สามารถแยกแยะความเป็นไปต่างๆ ได้ เมื่อรู้และเข้าใจแล้ว ก็ให้ลงมือประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ด้วยการทำความดี การจะพัฒนาความดีนั้น ต้องมีปณิธาน เพื่อให้การปฏิบัติได้ผลดี และมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง อันจะเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่เมืองไทย ไม่มีวิกฤติศรัทธาต่อไป เมื่ออ่านจบทั้งเล่มแล้วทำให้รู้และเข้าใจ ในสิ่งที่ผู้แต่งต้องการสื่อเรื่องราว ตามชื่อเรื่องของหนังสือเล่มนี้คือ คำว่า “ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา” ได้อย่างชัดเจน

บทสรุปในมิติอื่นๆ ที่ก่อให้เกิดคำว่า “ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา” จากแนวทางการประพฤติและปฏิบัติของชาวไทยพุทธในยุคสมัยใหม่นั้น ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์พบว่า “ผู้อ่อนแอเกินไปก็ถูกเหยียบย่ำ ผู้แข็งแกร่งเกินไปก็มีเวรภัย บัณฑิตรู้ความแตกต่างสองอย่างนี้แล้ว พึงประพฤติตนแต่พอดีพองาม” คือ (การเดินทางสายกลาง ที่ไม่ตึงจนเกินไป และไม่หย่อนจนเกินควร การเดินทางหรือการประพฤติปฏิบัติ ควรมีความพอดีพองามให้เป็นไปตามเหตุและตามปัจจัย มีช่วงของจังหวะและเวลาที่เชื่อมโยงให้เกิดการสอดประสานกันไปได้ด้วยดี ไม่เกิดวิกฤติใดๆ ในระหว่างทางรู้จักแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่ดี และ “สิ่งหนึ่งดีสำหรับคนหนึ่ง แต่ไม่ดีสำหรับอีกคนหนึ่ง เพราะฉะนั้นสิ่งทั้งหลายจะว่าดีทั้งหมดก็ไม่ใช่ จะว่าไม่ดีทั้งหมดก็ไม่ใช่” คือ เจริญมีสองด้าน การประพฤติและการกระทำของคนเราก็มีทั้งดีและเลว สลับหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงกันไปไม่คงที่ เพราะเรายังคงเป็นปุถุชนคนเดินดินที่ยังมีกิเลส ตัณหา ราคะ โทสะ และโมหะครอบงำอยู่อย่างต่อเนื่อง การทำตัวและวางตนให้อยู่ในจุดที่พอดี และเป็นกลางย่อมทำให้วิกฤติแห่งศรัทธาเบาบางลงไปได้

4. สรุปจุดเด่นและข้อควรพิจารณาโดยรวม

จุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ ผู้แต่งได้ตั้งชื่อเรื่องไว้น่าสนใจ ในส่วนเนื้อหาผู้แต่งคือ อาจารย์วศิน อินทสระ ได้บรรยายด้วยภาษาที่เรียบง่าย เรียงร้อยเหตุการณ์ไปตามลำดับ ทำให้ผู้อ่านสามารถจินตนาการเรื่องราวเหตุการณ์เห็นภาพได้ชัดเจน และเข้าใจได้แจ่มชัด แสดงให้เห็นถึง ความมีอัจฉริยภาพในด้านความคิดที่ละเอียดรอบคอบเฉียบคม ความสามารถในการจัดกระบวนการความคิดอย่างเป็นระบบของผู้แต่ง มีเทคนิคที่ชวนให้ผู้อ่าน ได้อ่านด้วยความสนใจ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของหนังสือเล่มนี้ ส่วนข้อที่ควรนำมาพิจารณาของหนังสือเล่มนี้ มีเพียงเล็กน้อย ดังที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้น คือ ภาพบนหน้าปกของหนังสือมีการสื่อความหมายที่ไม่ชัดเจน เนื่องจากภาพที่ปรากฏบนหน้าปก เป็นภาพที่ดูเป็นสื่อสัญลักษณ์เชิงนามธรรมเกินไป (รูปดอกบัวบาน) ทำให้เกิดความสับสนได้ ซึ่งไม่มีการสื่อความหมายและความเข้าใจที่ชัดเจนโดยตรงไปตรงมา ซึ่งในบริบทตามนัยสัญลักษณ์ของ “ดอกบัว” จะสื่อไปในเชิงของความเป็น “พุทธะ” แต่เมื่อนำมาประกอบใช้เป็นภาพปกของหนังสือนั้น ทำให้เกิดความสงสัยในการตีความเชิงสัญลักษณ์ว่า (รูปดอกบัวบาน) ในที่นี้นั้นจะเป็นไปในแนวทางเดียวกันกับชื่อเรื่อง และจากการพิจารณาทั้งรูปภาพและชื่อเรื่อง ไม่มีการสื่อความหมายในทางธรรมอย่างชัดเจน หากหนังสือเล่มนี้ ไม่มีคำว่า “วศิน อินทสระ” ผู้อ่านก็คงจะเดาไม่ออกว่าหนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือธรรม โดยในทัศนะของผู้วิจารณ์อยากให้ข้อเสนอแนะในเชิงการเกริ่นถึง วลีหรือประโยคที่เชื่อมโยงการใช้คำกับภาพให้สื่อในเชิงสัญลักษณ์อย่างชัดเจน เช่น “การตื่นรู้ในหลักธรรมของชาวพุทธ” เป็นต้น ซึ่งในทัศนะของผู้วิจารณ์มีความเห็นว่า หากมีการพิมพ์ครั้งเผยแพร่ในครั้งต่อไป ควรจะได้มีการปรับปรุงในส่วนนี้ เพื่อเพิ่มความ

น่าสนใจในหนังสือเล่มนี้ให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาสาระน่าสนใจ และเป็นประโยชน์อย่างมากต่อพุทธศาสนิกชนที่จะได้นำความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับการดำเนินชีวิตต่อไป

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- วสิน อินทสระ. (2558). **ชาวพุทธกับวิกฤติศรัทธา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชมรมกัลยาณธรรม, สมุทรปราการ: บุญศิริการพิมพ์.